



## **NT2 Grammatica**

**Auteur: Nel Hupkens**

© 1995-2004

## Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
Inleiding.....	3
1.Het instel programma.....	4
Starten.....	4
Instellingen.....	4
Geluid.....	5
Interface geluid uit *.....	5
Opgaven geluid uit *.....	5
Spreek antwoord uit na fout antwoord *.....	5
Leerlingenprogramma hoeft geen namen te tonen *.....	5
Maximaal toegestane tijd *.....	5
Maximaal aantal opgaven*.....	5
Hier kan men een maximaal aantal opgaven per beurt of instelling ingeven... 5	
Herhaling van fout antwoord *.....	5
Bij fout antwoord *.....	6
Opslaan als standaard instelling.....	6
Onderdelen.....	6
Koppel instellingen aan een leerling of een groep/klas.....	7
2.Het Leerlingenprogramma.....	8
Starten.....	8
Inhoud.....	11
1 Zinnen - woorden - letters.....	12
2 Lidwoorden.....	13
3 Zelfstandige naamwoorden.....	14
3a Meervoudsvormen.....	14
3b Verkleinwoorden.....	15
4 Persoonlijke voornaamwoorden.....	16
4a Persoonlijke voornaamwoorden.....	16
4b Wederkerende voornaamwoorden.....	17
5 Werkwoorden (OTT).....	18
5a OTT.....	18
5b Onregelmatige werkwoorden.....	19
5c Gebiedende wijs.....	19
5d Wederkerende werkwoorden.....	20
6 Woordvolgorde hoofdzinnen.....	20
7 Bezittelijke voornaamwoorden.....	21
8 Aanwijzende voornaamwoorden.....	21
9 Bijvoeglijke naamwoorden.....	22
10 Trappen van vergelijking.....	24
11 Vraagwoorden.....	24
12 Voorzetsels.....	25
13 Werkwoorden met voorvoegsels.....	25
14 Werkwoorden (OVT en VTT).....	26
14a OVT.....	26
14b VTT.....	29
14c HEBBEN of ZIJN.....	29
15 Bijwoorden en onbepaalde woorden.....	30
16 Voegwoorden en bijzinnen.....	31
16a Voegwoorden.....	31
16b Woordvolgorde bijzinnen.....	32
17 Betrekkelijke voornaamwoorden.....	32
3. De spraaksynthese, ScanSoft® RealSpeak™.....	33
4. OWG Central Unit, een centrale database.....	33

5. Systeemeisen.....	34
6. Installatie .....	34

**Adres**

OWG-Bureau BV  
Postbus 1206  
6040 KE ROERMOND (NL)

Fax : +31(0)475 - 333 866  
Servicedesk : +31(0)475 - 355 850

**Bereikbaar**

Maandag, donderdag, vrijdag: 08.30 – 13.00 uur  
Dinsdag: 08.30 – 12.00 uur  
Woensdag: 13.30 – 16.30 uur

E-mail: [helpdesk@bureau.owg.nl](mailto:helpdesk@bureau.owg.nl)  
E-mail: [bureau@owg.nl](mailto:bureau@owg.nl)  
Bezoek ook [www.owg.nl](http://www.owg.nl) en [www.owgthuis.nl](http://www.owgthuis.nl)

## Inleiding

Voor anderstaligen zijn de grammaticale problemen anders dan voor Nederlands sprekende leerlingen. Bijvoorbeeld het gebruik van lidwoorden: wanneer is het 'de' en wanneer 'het'? Zijn daar regels voor?

Deze cursus voor anderstaligen vanaf 12 jaar richt zich op de opbouw van een grammaticale basiskennis van het Nederlands. De stof komt overeen met niveau 1 en 2 van de SVE-doelen en de Cito-toetsen.

Dit programma kan als naslagwerk en als extra oefenstof naast o.a. de volgende methoden gebruikt worden:

- *Ijsbreker* (Meulenhoff Educatief)
- *Help* (Nederlands Centrum Buitenlanders)
- *Code Nederlands* (Meulenhoff Educatief)
- *Nederlands voor anderstaligen* (Wolters Noordhoff)
- *Nederlands voor buitenlanders, de Delftse methode* (Boom)

Een gevorderde leerling die reeds grammaticaleslessen heeft gevolgd zou het programma individueel kunnen doorlopen om zijn of haar kennis nog eens te toetsen.

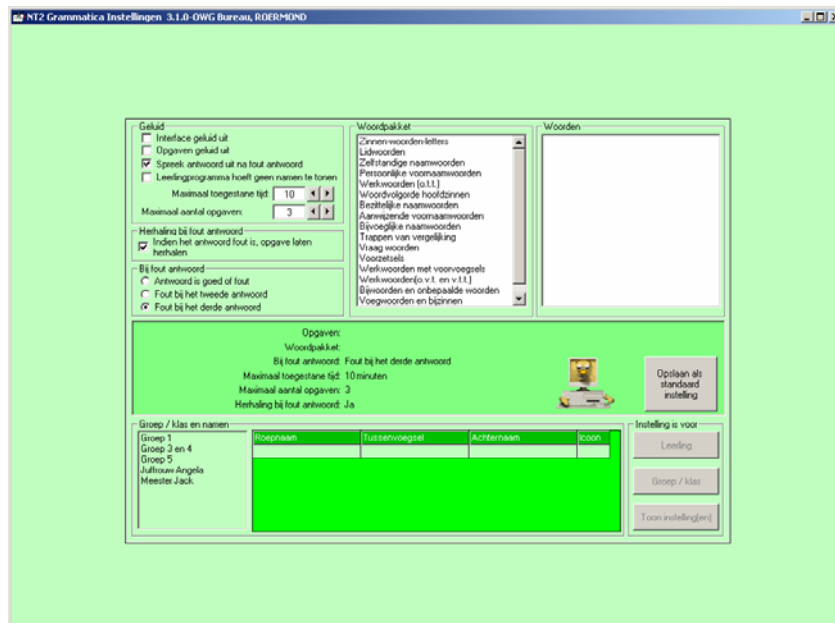
## 1. Het instel programma

### Starten

Klik dubbel op het icoon: **NT2 Grammatica Instellingen**



### Instellingen



## **Geluid**

### **BELANGRIJK:**

Voor gebruik van geluid (spraak) moet u minimaal een spraakmodule hebben geïnstalleerd. Heeft u geen spraakmodule, dan zullen de instellingen geen effect hebben.

Voor meer informatie over spraakmodules kunt u contact opnemen met het OWG Bureau of als u snel informatie wilt, gaat u naar [WWW.OWG.NL](http://WWW.OWG.NL)

Het kan voorkomen dat een programma een bepaalde spraakmodule niet ondersteunt. Zo zullen de meeste taalprogramma's de spraakmodule 'Engels' of 'Duits' niet ondersteunen omdat het programma grammaticaal voor deze talen niet geschikt is.

Als er dus in een handleiding gesproken wordt over ondersteuning van spraakmodules, wordt de taal bedoeld.

### **Interface geluid uit \***

Hier kunt u een instelling maken voor het gebruik van spraak.

Vinkt u deze optie aan, dan zal het leerlingenprogramma geen spraak laten horen,

Indien de leerling met de rechter muisknop op een knop, lijst of dergelijke klikt.

### **Opgaven geluid uit \***

Hier kunt u een instellingen maken voor het gebruik van spraak.

Vinkt u deze optie aan, dan kan de leerling geen gebruik maken van de spraakmogelijkheden. De leerling kan zowel de opgaven laten uitspreken als zijn eigen antwoord.

### **Spreek antwoord uit na fout antwoord \***

Indien u deze optie aanvinkt, zal het leerlingen programma bij het geven van een fout antwoord, het juiste antwoord uitspreken. Wanneer dit precies is, is afhankelijk van de instelling onder '*Bij fout antwoord*'

### **Leerlingenprogramma hoeft geen namen te tonen \***

Wordt deze optie aangevinkt, dan zal het leerlingenprogramma niet vragen om een naam te kiezen of in te geven. Bedenk wel, dat er dan ook geen registratie kan plaats vinden, omdat het programma niet weet welke leerling aan het werk is.

Het leerlingenprogramma zal dan werken met de standaardinstellingen.

### **Maximaal toegestane tijd \***

Hier kan men een maximaal toegestane tijd (in minuten) per beurt of instelling ingeven.

Indien men hier 0 (nul) ingeeft, is er geen tijdslimiet.

### **Maximaal aantal opgaven\***

**Hier kan men een maximaal aantal opgaven per beurt of instelling ingeven.**

### **Herhaling van fout antwoord \***

Als u deze optie aanvinkt, dan wordt een fout antwoord door het leerlingenprogramma herhaald.

**Bij fout antwoord \***

Hier kunt aangeven wanneer het leerlingenprogramma het antwoord fout moet tellen.

1. Antwoord is goed of fout. (behoeft geen verdere uitleg)
2. De leerling krijgt een nieuwe mogelijkheid, indien het eerste antwoord fout was. Maakt de leerling bij de tweede keer weer een fout, dan wordt het antwoord fout geteld. Is bij de tweede keer het antwoord goed, dan wordt het antwoord goed geteld.
3. De leerling krijgt een derde mogelijkheid, indien het eerste en het tweede antwoord fout waren. Maakt de leerling bij de derde keer weer een fout, dan wordt het antwoord fout geteld. Is bij de derde keer het antwoord goed, dan wordt het antwoord goed geteld.

De opgave en alle gegevens antwoorden worden geregistreerd en kunnen in de OCU (OWG Central Unit) zichtbaar worden gemaakt.

**Opslaan als standaard instelling**

U kunt alle instellingen die in deze handleiding zijn gemerkt met een \* laten opslaan als standaardinstelling.

Het leerlingenprogramma maakt gebruik van deze instellingen, zodra een bepaalde leerling aan de slag gaat en geen instelling heeft, of wanneer u gekozen heeft voor '*Leerling programma hoeft geen namen te tonen*'.

**Onderdelen**

Indien u instellingen wilt koppelen aan een leerling of een groep of klas, dan moet u een onderdeel selecteren. Zodra u in de lijst een onderdeel aanklikt, verschijnen rechts daarvan de oefeningen.

### **Koppel instellingen aan een leerling of een groep/klas**

Indien u alle instellingen heeft gemaakt, dan kunt u als volgt de instelling koppelen aan een leerling of een groep/klas. De betreffende leerling, moet deze instelling maken, zodra de leerling zijn naam kiest in het leerlingenprogramma.

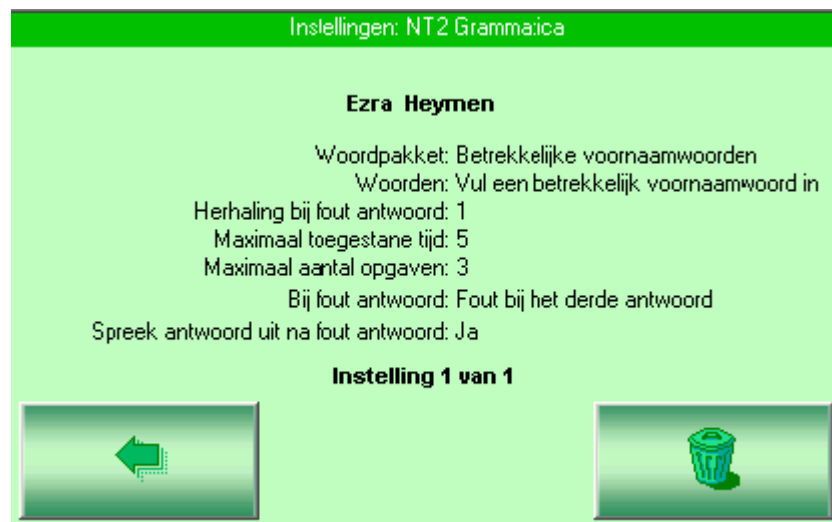
U kunt zoveel instellingen voor een leerling of groep/klas maken als u wilt en deze ook koppelen. De leerling zal deze dan in volgorde van aanmaken, ook in het leerlingenprogramma moeten maken.

Selecteer eerst de groep/klas uit de lijst.

Klik op de knop 'Groep/klas' om de instelling aan alle leerlingen van de gekozen groep of klas te koppelen.

Klik in de lijst op een leerling, en klik dan op de knop 'Leerling' om de instelling te koppelen aan de gekozen leerling.

Wilt u zien, welke instelling(en) een leerling heeft, dan klikt u eerste in de lijst op de groep/klas. Daarna klikt u op de betreffende leerling. Indien de geselecteerde leerling een of meerdere instellingen gekoppeld heeft, dan wordt de knop 'Toon instelling(en)' actief. Klik dan op deze knop en onderstaand scherm verschijnt.



Klikt u op de knop met de pijl naar links, dan keert u terug naar het instel programma.

Klikt u op de knop met de pijl naar rechts, krijgt u de volgende instelling van de leerling voor dit programma te zien. Deze knop verschijnt alleen, als meer dan een instelling gekoppeld is aan deze leerling.

Klikt u op de knop met de prullenbak, dan wist u de instelling voor deze leerling die op dat moment in beeld staat.

Er kunnen alleen instellingen van het programma worden getoond waarmee u op dit moment werkt.

## 2.Het Leerlingenprogramma

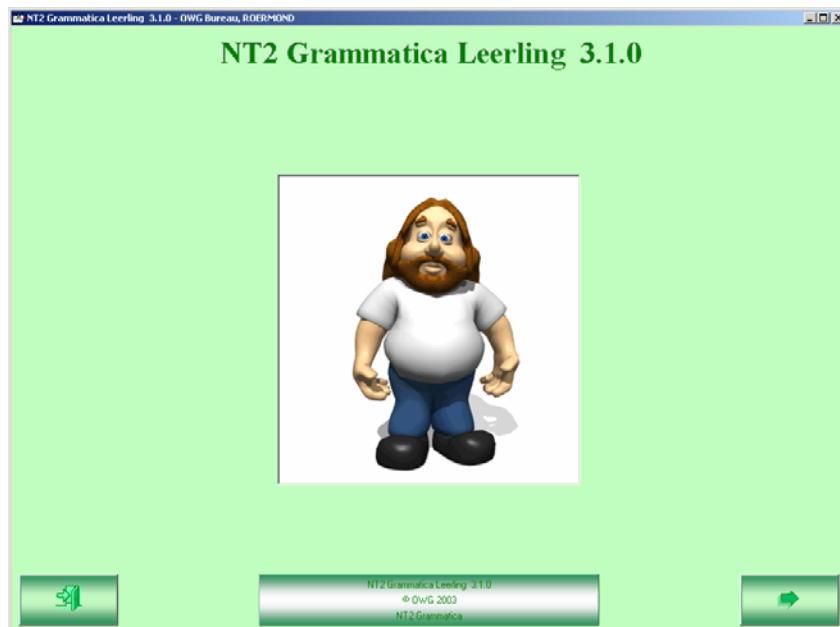
### Starten

Klik op het icoon **NT2 Gramatica Leerling**.

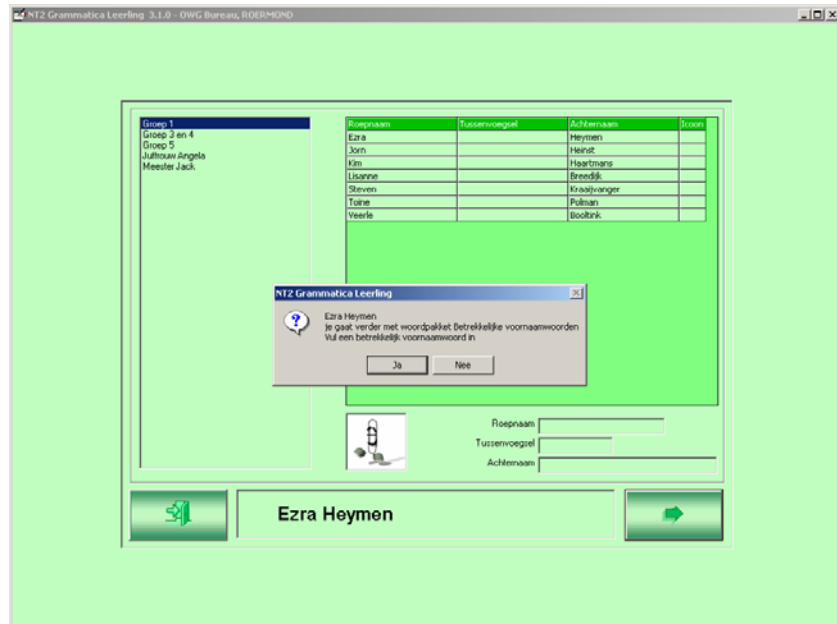


Wanneer de spraakmodule geïnstalleerd is dient u even te wachten tot deze geactiveerd is. Daarna kunt u op de  klikken.

Onder de lijn, wordt medegedeeld, of het programma gebruikt maakt van de OWG Central Unit.



Dit is het introscherm. De leerling kan nu stoppen door op de knop met het deurtje te klikken. Het programma zal dan vragen of de leerling echt wil stoppen. Klikte de leerling op de knop met de pijl naar rechts dan gaat het programma verder.



De leerling kan alleen zijn naam kiezen of ingeven, indien in de standaardinstellingen de optie 'Leerling programma hoeft geen namen te tonen' **NIET** is aangevinkt.

Indien het interfacegeluid aan staat, kan de leerling door met de rechtermuisknop te klikken op een knop, lijst enz., horen wat er van hem verwacht wordt.

Het interfacegeluid aan/uit wordt opgeslagen met de standaardinstellingen in het instelprogramma van dit programma.

De leerling kiest hier als eerste zijn groep of klas.

Daarna verschijnen de namen in de lijst en klikt de leerling op zijn naam.

Staat de leerlingnaam er niet bij, dan kan die worden ingegeven bij 'Roepnaam', 'Tussenvoegsel' en 'Achternaam'. De leerling wordt dan in de geselecteerde groep of klas geplaatst.

Selecteert de leerling alleen de groep of klas en geeft geen naam in, dan krijgt de leerling de naam 'Onbekend' met een 'Nummer'. Bijvoorbeeld 'Leerling 12'

Selecteert de leerling geen groep of klas en geeft de leerling geen naam in, dan wordt de leerling geplaatst in de groep/klas 'Onbekend' en krijgt de leerling de naam 'Onbekend' met een 'Nummer'. Bijvoorbeeld 'Leerling 12'.

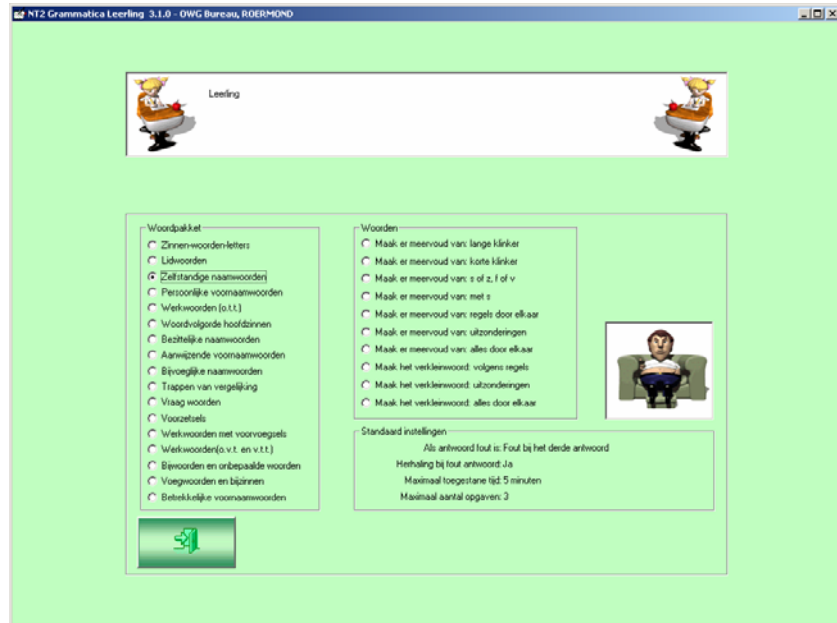
Alle gegevens betreffende de leerling naam of groep/klas naam, kunnen in de OWG Central Unit (OCU) worden aangepast.

Klikt de leerling op de knop met het deurtje, dan gaat de leerling terug naar het introscherm. Klikt de leerling op de knop met de pijl, dan gaat de leerling verder.

Indien er voor de leerling een instelling is gemaakt, krijgt de leerling deze te zien en zal de leerling deze moeten maken. (zie afbeelding hier boven) Zodra de leerling de gehele instelling heeft gemaakt, m.a.w de leerling heeft alle opgaven gemaakt, wordt de instelling door het programma verwijderd.

Ook kan het voorkomen, dat de leerling al een keer met deze instelling heeft gewerkt, maar niet heeft afgemaakt. De leerling gaat dan daar verder, waar hij de vorige keer is gestopt.

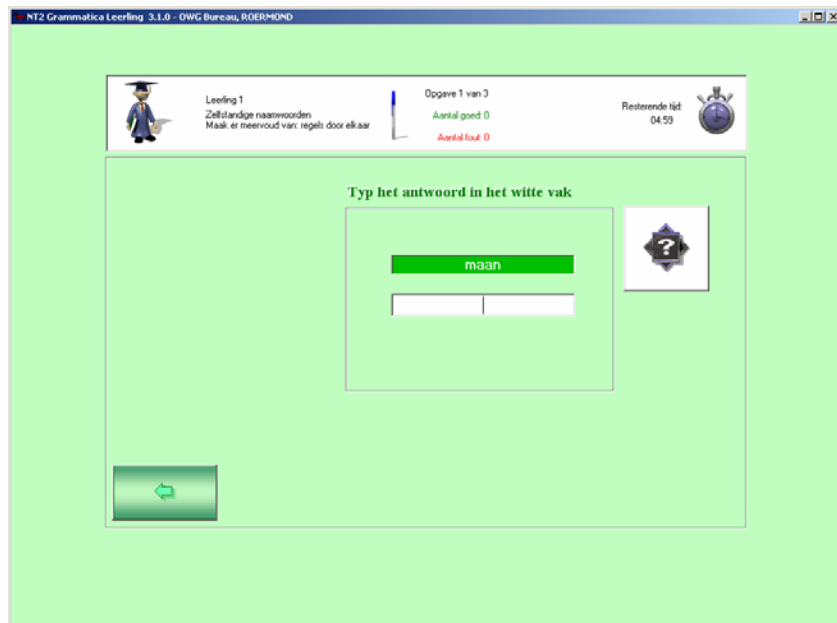
Indien er voor de leerling geen instelling (meer) is, dan komt de leerling in het volgende scherm.




Links staat een lijst met de hoofdstukken waarin het programma verdeeld is. Soms omvatten de hoofdstukken één onderwerp, soms is er een onderverdeling. Zo omvat het hoofdstuk 'Zelfstandige naamwoorden' de onderwerpen meervoudsvormen en verkleinwoorden (zoals in het voorbeeld hierboven).

Er zijn 17 hoofdstukken die onafhankelijk van elkaar gebruikt kunnen worden. Wel is er enigszins een oplopende graad van moeilijkheid.

Als er een hoofdstuk uit de lijst links aangeklikt wordt, verschijnen rechts bovenin de onderdelen van dat hoofdstuk.



Bij elke oefening staat een . Hier worden beknopt nog eens de regels van de betreffende oefening aangegeven.

1. De meeste woorden krijgen in het meervoud -en. Hierbij gelden de spellingsregels voor gesloten en open lettergrepen.	
Korte klinkers staan altijd in een gesloten lettergreep.	<b>hond - honden</b>
Vaak moeten we de medeklinker verdubbelen.	<b>pak - pakken</b>
Lange klinkers in open lettergrepen verliezen een klinker.	<b>raam - ramen</b>
Lange klinkers in gesloten lettergrepen blijven heel.	<b>paard - paarden</b>
Na een lange klinker, tweeklank of medeklinker: s -> z en f -> v.	<b>kaas - kazen</b> <b>brief - brieven</b>
Maar na een korte klinker: ss en ff.	<b>bos - bossen</b> <b>straf - straffen</b>
2. Woorden op -ee krijgen -ën (met een trema op de 3e e).	
	<b>zee - zeeën</b>
3. Woorden op -el, -en, -em, -er, -je, -tie krijgen -s.	
<b>winkel - winkel</b>	<b>bakker - bakkers</b>
<b>jongen - jongens</b>	<b>meisje - meisjes</b>
<b>bezem - bezems</b>	<b>actie - acties</b>
4. Woorden op -a, -i, -o, -u, -y krijgen -'s.	
<b>auto - auto's</b>	<b>baby - baby's</b>
	<b>Uitzonderingen</b>

Omdat deze overzichten beknopt zijn, is er wel toelichting van de leraar bij nodig.

Er zijn oefeningen van verschillende vorm. Soms moet antwoord gegeven worden door met de muis op een woordvakje te klikken, een andere keer moet het woord zelf getypt worden. Bij de oefeningen met woordvolgorde moeten de woorden een voor een aangeklikt worden om een zin te vormen.

De uitleg kan ook tijdens het maken van een oefening als hulp opgeroepen worden.

## Inhoud

Op de volgende bladzijden vindt u van ieder hoofdstuk de uitleg en een beschrijving van de oefeningen. De schermafdrucken met uitleg kunnen worden gekopieerd.

1 Zinnen - woorden - letters

**Lettergrepen**

keu - ken - kast	Langere woorden bestaan uit verschillende stukjes: lettergrepen. Medeklinker aan het eind: gesloten lettergreep. Klinker aan het eind: open lettergreep.
jas - sen	Korte klinkers staan altijd in gesloten lettergrepen: jas-, hon-. Na de korte klinker komen twee medeklinkers: a+ss, o+nd!
hon - den	
bo - men	Lange klinkers verliezen in open lettergrepen een klinker: boom -> bo-men. Na de lange klinker komt maar één medeklinker: o+m.
o - ma	
paar - den	In gesloten lettergrepen blijft de lange klinker heel: paard -> paar-den.

*Uitleg*

**Zinnen, woorden, letters**

Ik loop op straat.	Dit is een zin.
ik	Dit is een woord.
s t r i k	Dit zijn letters.
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z	Het Nederlandse alfabet heeft 26 letters. De y wordt 'Griekse ij' genoemd en klinkt als een ie.
ij	Zo wordt de Nederlandse ij geschreven.

Letters geven klanken weer:

korte klinkers	lange klinkers	tweeklanken	medeklinkers
a e i o u	aa ee oo uu	oe ui eu ie au/ou ei/ij	b c d f g h j k l m n p q r s t v w x z

*Oefeningen*

1. Welk soort letter?
2. Maak er een woord van (3 lettergrepen)
3. Maak er een woord van (4 lettergrepen)
4. Verdeel in lettergrepen

**2 Lidwoorden**

**Lidwoorden**

Lidwoorden horen bij een zelfstandig naamwoord: de stoel - een stoel  
het boek - een boek

Er zijn drie lidwoorden:

de of het (bepaald lidwoord)      een (onbepaald lidwoord)

**Wanneer altijd DE?**

1. voor meervouden 2. voor personen en beroepen 3. voor fruit, groente, bomen en planten 4. voor bergen en rivieren 5. voor woorden op -tie en -heid	de stoelen de man, de bakker de peer, de sla, de den, de roos de Etna, de Rijn de vakantie, de waarheid
--	---

**Wanneer altijd HET?**

1. voor verkleinwoorden 2. voor werkwoorden 3. voor talen en metalen 4. voor woorden op -isme 5. voor woorden met be-, ge-, ver-, te-, ont-	het stoeltje het eten het Engels, het goud het racisme het begin, het gebit, het verlies, het tehuis, het ontbijt
---	--

De meeste zelfstandige naamwoorden zijn de-woorden. Het-woorden kun je het beste uit je hoofd leren. Oefen de lijst met het-woorden.

Uitleg

*Lijst met het-woorden*

*Oefeningen*

1. Je lichaam
2. In huis
3. Het eten
4. In de klas
5. De kleding
6. Het buitengebeuren
7. De dieren
8. Het vervoer

**Welke het-woorden wil je zien?**

Je lichaam In huis Het eten In de klas De kleding Het buitengeb. De dieren Het vervoer	Je lichaam het hoofd het gezicht het oog het oor het been het hart het gebit het bloed het bloedvat	In huis het dak het raam het luik het hok het gordijn het kleed het (dek)bed het sloop het kussen het laken	Het eten het bord het mes het glas het brood het water het bier het vlees het ei het fruit het ijs	In de klas het lokaal het (huis)werk het boek het schrift het potlood het woord het getal het verhaal het lied het schoolbord
De kleding het hemd het overhemd het jak het vest het T-shirt het pak het horloge het elastiek	Het buitengeb. het (wei)land het gras het zand het zwembad het meer het water het plein het kantoor het hotel het gebouw	De dieren het dier het beest het paard het schaap het lam het varken het kuiken het kalf het insect het hert	Het vervoer het vliegtuig het vliegveld het station het loket het kaartje het perron het spoor het verkeer het bord het stoplicht	

### 3 Zelfstandige naamwoorden

#### 3a Meervoudsvormen

##### Uitleg

Meervoudsvormen: uitzonderingen			
<b>korte klinker → lang</b>	<b>klinker → lange e</b>	<b>s blijft s</b>	<b>geen -en maar -s</b>
bad - baden dag - dagen dak - daken gat - gaten glas - glazen graf - graven bedrag - bedragen god - goden slot - sloten weg - wegen gebed - gebeden bevel - bevelen	schip - schepen lid - leden stad - steden	kous - kousen kruis - kruisen mens - mensen eis - eisen	broer - broers oom - ooms tante - tantes dame - dames flat - flats
<b>met -ien</b>	<b>met -eren</b>	<b>twee meervouden, twee betekenissen</b>	
koe - koeien vlo - vlooiën	kind - kinderen ei - eieren lam - lammeren lied - liederen rund - runderen kalf - kalveren	de bladen = van papier de bladeren = van de bomen de benen = waarmee je loopt de beenderen = botten de paden = smalle wegen de padden = soort kikkers de spellen = spelletjes de Olympische Spelen	

##### Uitleg

Meervoudsvormen	
1. De meeste woorden krijgen in het meervoud -en. Hierbij gelden de spellingsregels voor gesloten en open lettergrepen.	
Korte klinkers staan altijd in een gesloten lettergreep.	<b>hond - honden</b>
Vaak moeten we de medeklinker verdubbelen.	<b>pak - pakken</b>
Lange klinkers in open lettergrepen verliezen een klinker.	<b>raam - ramen</b>
Lange klinkers in gesloten lettergrepen blijven heel.	<b>paard - paarden</b>
Na een lange klinker, tweeklank of medeklinker: s → z en f → v.	<b>kaas - kazen</b> <b>brief - brieven</b>
Maar na een korte klinker: ss en ff.	<b>bos - bossen</b> <b>straf - straffen</b>
2. Woorden op -ee krijgen -ën (met een trema op de 3e e).	<b>zee - zeeën</b>
3. Woorden op -el, -en, -em, -er, -je, -tie krijgen -s.	<b>winkel - winkel</b> <b>bakker - bakkers</b> <b>jongen - jongens</b> <b>meisje - meisjes</b> <b>bezem - bezems</b> <b>actie - acties</b>
4. Woorden op -a, -i, -o, -u, -y krijgen -'s.	<b>auto - auto's</b> <b>baby - baby's</b>

##### Oefeningen

1. Maak er meervoud van: lange klinker
2. Maak er meervoud van: korte klinker
3. Maak er meervoud van: s of z, f of v
4. Maak er meervoud van: met s
5. Maak er meervoud van: regels door elkaar
6. Maak er meervoud van: uitzonderingen
7. Maak er meervoud van: alles door elkaar

### 3b Verkleinwoorden

Verkleinwoorden	
Het lidwoord bij een verkleinwoord is altijd HET. De meeste zelfstandige naamwoorden krijgen -je.	het kleine boek - het boekje
1. Woorden op -l, -n, -w, -r krijgen -tje.	stoel - stoeltje been - beentje duw - duwtje boer - boertje
2. Woorden op -m krijgen -pje.	boom - boompje
3. Na een lange klinker in een open lettergreep: -tje. Let op: de lange klinker blijft heel.	la - laetje auto - autootje
4. De meeste woorden op -ng krijgen -tje.	ding - dingetje gang - gangetje
Sommige woorden op -ng krijgen -kje (als de klemtoon niet op de laatste lettergreep valt).	koning - koninkje ketting - kettinkje

#### *Uitleg*

#### *Oefening*

8. Maak het verkleinwoord: volgens regels
9. Maak het verkleinwoord: uitzonderingen
10. Maak het verkleinwoord: alles door elkaar

**4 Persoonlijke voornaamwoorden**

**4a Persoonlijke voornaamwoorden**

**Persoonlijke voornaamwoorden als onderwerp (subject)**

enkelvoud	meervoud	zonder nadruk
ik loop	wij lopen	jij -> je zij -> ze wij -> we
jij loopt u loopt	jullie lopen u loopt	
hij loopt zij loopt het loopt	zij lopen	

Wanneer u?  
tegen familie, kinderen en vrienden: jij - jullie  
tegen vreemden en ouderen: u - u

Bij dingen: HIJ, ZIJ of HET? Let op het lidwoord!

de-woorden:	hij	De jas heeft maat 40. Hij is te groot. Het huis is klein. Het is een flat. De kopjes staan daar. Ze zijn schoon.
het-woorden:	het	
meervoud:	zij	

*Uitleg*

**Verkleinwoorden: uitzonderingen**

<p><b>Met -etje:</b></p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;">                 bal - balletje                  kam - kammetje                  kan - kannetje                  lam - lammetje                  vlag - vlaggetje                  pan - pannetje                  bel - belletje                  pen - pennetje                  weg - weggetje                  ster - sterretje                  kip - kippetje                  brug - bruggetje                  gum - gummetje                  bon - bonnetje                  jongen - jongetje             </div>	<p><b>Met lange klinker:</b></p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;">                 blad - blaadje                  gat - gaatje                  glas - glaasje                  pad - paadje                  vat - vaatje                  schip - scheepje             </div>
--	---

**Persoonlijke voornaamwoorden als voorwerp (object)**

onderwerp	voorwerp	
ik	mij (me)	Ik heb een kind. Dat kind is van mij.
jij (je) u	jou (je) u	Jij krijgt een brief. Deze brief is voor jou. Hebt u hulp nodig? Ik kom zo bij u.
hij zij (ze) het	hem haar het	Hij krijgt een boek. De leraar geef hem het boek. Zij luistert goed. De leraar praat tegen haar. Het water is lekker fris. Drink het maar.
wij (we)	ons	Wij wonen in dit huis. Het is van ons.
jullie u	jullie u	Jullie praten te zacht. Ik versta jullie niet goed. Woont u daar samen? Is dat huis van u beiden?
zij (ze)	hen (ze)	De vogels zingen. Ik hoor hen / ze.

Bij dingen: HEM, HET of ZE? Let op het lidwoord!

de-woorden:	hem	Mag ik de fiets even lenen? Ik heb hem nodig. Waar is het station? Ik kan het niet vinden. De boeken staan in de kast. Pak ze maar .
het-woorden:	het	
meervoud:	ze	

*Oefeningen*

1. Kies: ik, jij, hij ...
2. Kies: mij, jou, hem ...

#### 4b Wederkerende voornaamwoorden

Wederkerende voornaamwoorden		
Wederkerende voornaamwoorden horen bij een wederkerend werkwoord.		
ik was	mij (me)	
jij wast u wast	je u	
hij wast zij wast het kind wast	zich	
wij wassen	ons	
jullie wassen u wast	je u	
zij wassen	zich	
<p>Het wederkerend voornaamwoord staat meteen achter de persoonsvorm. Bij een vraag staat het achter het onderwerp.</p>		
<table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td style="padding: 5px;">Ik was me altijd met zeep. Hebben zij zich wel gewassen?</td> </tr> </table>		Ik was me altijd met zeep. Hebben zij zich wel gewassen?
Ik was me altijd met zeep. Hebben zij zich wel gewassen?		

*Uitleg*

#### Oefening

3. Kies: me, je, zich ...

## 5 Werkwoorden (OTT)

### 5a OTT

Werkwoorden (OTT): vervoeging		
Werkwoorden drukken een actie uit. Het HELE WERKWOORD (de infinitief) eindigt op -en.	lopen slapen	lezen zitten
Behalve bij:	gaan staan slaan	doen zijn zien
OTT (onvoltooid tegenwoordige tijd) betekent: nu. De PERSOONSVORM is de vorm van het werkwoord die verandert.	ik loop wij lezen jij slaapt zij zitten	
Het hele werkwoord zonder -en heet de STAM. De andere OTT-vormen worden gemaakt met de stam.	ik loop (stam) (spellingsregels!)	wij lopen (stam + -en)
	jij loopt (stam + t) u loopt (stam + t)	jullie lopen (stam + en) u loopt (stam + t)
	hij loopt zij loopt (stam + t) het loopt	zij lopen (stam + en)

### Uitleg

Werkwoorden (OTT): spelling		
Er gelden dezelfde spellingsregels als bij het meervoud:		
1. Lange klinkers in open lettergrepen verliezen een klinker.	ik loop - wij lopen	
2. Achter een korte klinker komen altijd twee medeklinkers.	ik zeg - wij zeggen	
3. Na een lange klinker, tweeklank of medeklinker wordt de s -> z en de f -> v.	ik lees - wij lezen ik leef - wij leven	
In een vraagzin verliest de jij-vorm de -t. Maar bij de u-vorm blijft de -t wel.	jij loopt - loop jij? u loopt - loopt u?	
Werkwoorden met de stam op -d krijgen bij jij, u en hij een -t achter de stam.	ik word (stam)	wij worden (stam + -en)
	jij wordt (stam + t) u wordt (stam + t)	jullie worden (stam + en) u wordt (stam + t)
	hij wordt zij wordt (stam + t) het wordt	zij worden (stam + en)
Maar:	word jij? rijd jij?	

### Oefeningen

1. Vul de OTT in
2. Vul de OTT in

## 5b Onregelmatige werkwoorden

Onregelmatige werkwoorden			
<b>hebben</b>		<b>zijn</b>	
ik heb jij hebt u hebt (heeft) hij / zij / het heeft wij hebben jullie hebben zij hebben		ik ben jij bent u bent hij / zij / het is wij zijn jullie zijn zij zijn	
<b>mogen</b>	<b>kunnen</b>	<b>willen</b>	<b>zullen</b>
ik mag jij mag u mag hij / zij / het mag wij mogen jullie mogen zij mogen	ik kan jij kan (kunt) u kan (kunt) hij / zij / het kan wij kunnen jullie kunnen zij kunnen	ik wil jij wil (wilt) u wil (wilt) hij / zij / het wil wij willen jullie willen zij willen	ik zal jij zal (zult) u zal (zult) hij / zij / het zal wij zullen jullie zullen zij zullen
Soms zijn twee vormen mogelijk!		u hebt - u heeft	jij wil - jij wilt u wil - u wilt
		jij kan - jij kunt u kan - u kunt	jij zal - jij zult u zal - u zult

*Uitleg*

### Oefeningen

- Kies: hebben of zijn
- Kies: kunnen of willen
- Kies: zullen of mogen
- Maak er meervoud van

## 5c Gebiedende wijs

De gebiedende wijs (imperatief)	
De gebiedende wijs gebruik je bij een bevel of verzoek. Er zijn verschillende mogelijkheden.	
1. de stam van het werkwoord:	Kom hier! Ga weg!
2. het hele werkwoord:	Niet roken! Doorlopen!
3. met U, JE of JULLIE:	Komt u binnen! Ga je weg! Schieten jullie op!
4. met LATEN:	Laat ik u helpen. Laten we beginnen.
5. de gebiedende wijs van ZIJN: WEES:	Wees stil!
De gebiedende wijs komt altijd vooraan in de zin.	

*Uitleg*

### Oefening

- Vul de gebiedende wijs in

## 5d Wederkerende werkwoorden

**Wederkerende werkwoorden**

Wederkerende werkwoorden hebben een wederkerend  
voornaamwoord achter de persoonsvorm.

ik was	mij (me)
jij wast	je
u wast	zich
hij / zij wast	zich
wij wassen	ons
jullie wassen	je
zij wassen	zich

Altijd met een wederkerend  
voornaamwoord:

zich vergissen
zich schamen
zich bukken
zich herinneren
zich vervelen
zich verslikken

Soms met een wederkerend  
voornaamwoord:

zich wassen
zich branden
zich scheren
zich ergeren
zich amuseren
zich opwinden

*Uitleg*

### Oefening

8. Wederkerend werkwoord of niet?

## 6 Woordvolgorde hoofdzinnen

**Woordvolgorde hoofdzinnen**

onderwerp	persoonsvorm	rest zin	rest werkwoord
De jongen	gaat	naar school.	
Mijn moeder	heeft	gisteren	opgebeld.

De persoonsvorm staat altijd direct achter het onderwerp.

De auto	staat	voor de deur.
---------	-------	---------------

Eerst bepaling van tijd, dan bepaling van plaats.

Ik	ben	gisteren	in Utrecht	geweest.
----	-----	----------	------------	----------

Omkering (inversie) van de persoonsvorm en het onderwerp:

in zinnen met een bepaling vooraan: 

Morgen	ga	ik	naar school.
--------	----	----	--------------

in vraagzinnen: 

Ga	jij	morgen naar school?
----	-----	---------------------

*Uitleg*

### Oefeningen

1. Maak de zin goed
2. Maak de zin goed
3. Maak de zin goed
4. Maak de zin goed: eerst het onderwerp
5. Maak de zin goed: eerst de bepaling

## 7 Bezittelijke voornaamwoorden

**Bezittelijke voornaamwoorden**

Bezittelijke voornaamwoorden zeggen van wie iets is.  
Ze staan vóór het zelfstandig naamwoord.

mijn (m'n) tas	De tas is van mij.
jouw (je) tas	De tas is van jou.
uw tas	De tas is van u.
zijn (z'n) tas	De tas is van hem.
haar (d'r) tas	De tas is van haar.
zijn (z'n) tas	De tas is van het kind.
onze tas	De tas is van ons.
jullie tas	De tas is van jullie.
hun tas	De tas is van hen.

Let op!  
de-woorden: onze      de tas - onze tas  
het-woorden: ons      het huis - ons huis

*Uitleg*

### Oefeningen

1. Kies: mijn, jouw, zijn ...
2. Vul in: mijn, jouw, zijn ...

## 8 Aanwijzende voornaamwoorden

**Aanwijzende voornaamwoorden**

Aanwijzende voornaamwoorden zeggen of iets dichtbij (hier) of ver weg (daar) is. Ze staan vóór het zelfstandig naamwoord.

	hier	daar
de-woorden	deze deur deze deuren	die deur die deuren
het-woorden	dit boek deze boeken	dat boek die boeken

Dus: de -> deze / die  
het -> dit / dat

DIT en DAT kunnen ook los gebruikt worden.      Heb je dit al gelezen?  
Nee, dat heb ik nog niet gelezen.

*Uitleg*

### Oefeningen

1. Kies: dit, dat, deze, die
2. Vul in: dit, dat, deze, die

## 9 Bijvoeglijke naamwoorden

Bijvoeglijke naamwoorden	
Een bijvoeglijk naamwoord zegt iets van een zelfstandig naamwoord.	
1. Het komt vóór het zelfstandig naamwoord. Meestal komt er -e achter het bijvoeglijk naamwoord.	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">een grote boom</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">de grote bomen</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">grote huizen</div>
Het woorden in het enkelvoud zonder lidwoord en na EEN krijgen géén -e.	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">oud brood</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">een groot huis</div>
Stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden eindigen op -en. Uitzonderingen: plastic, nylon, aluminium.	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">een gouden ring</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">de wollen trui</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">nylon kousen</div>
Deelwoorden kunnen als bijvoeglijk naamwoord gebruikt worden. Deelwoorden op -en krijgen géén -e.	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">gemaakte lessen</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">een rijdende trein</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">gewassen groente</div>
2. Er komt een werkwoord tussen (geen -e).	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Het huis is groot.</div>
3. Het wordt als bijwoord gebruikt (geen -e).	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Hij schrijft groot.</div>
Lange klinkers in open lettergrepen: klinker weg.	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">groot - grote</div>
Na korte klinkers altijd twee medeklinkers.	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">vol - volle</div>
Na lange klinker, tweeklank of medeklinker: s → z, f → v.	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">boos - boze</div>

### Uitleg

### Oefeningen

1. Vul de meervoudsvorm in
2. Vul in: met of zonder -e
3. Vul in: met of zonder -e
4. Vul in: met of zonder -e
5. Vul in: met of zonder -e (deelwoorden)
6. Vul in: na een werkwoord

*Lijst met tegenstellingen*

arm - rijk	krom - recht	rijk - arm
bedroefd - vrolijk	laag - hoog	scherp - bot
bot - scherp	lang - kort	schoon - vuil (vies)
breed - smal	langzaam - snel (vlug)	slecht - goed
dicht - open	leeg - vol	slim - dom
diep - ondiep	lelijk - mooi	slordig - netjes
dik - dun	licht - donker	smal - breed
dom - slim	licht - zwaar	snel - langzaam
donker - licht	lief - stout	sterk - zwak
droog - nat	lui - ijverig	stout - lief
dun - dik	makkelijk - moeilijk	vol - leeg
duur - goedkoop	modern - ouderwets	vrolijk - bedroefd
fout - goed	moeilijk - makkelijk	vies - schoon
gezond - ziek	mooi - lelijk	vlug - langzaam
goed - fout	nat - droog	vuil - schoon
goed - slecht	nauw - breed	warm - koud
goedkoop - duur	netjes - slordig	wijd - nauw
groot - klein	nieuw - oud	wit - zwart
hoog - laag	ondiep - diep	ziek - gezond
ijverig - lui	open - dicht	zwaar - licht
jong - oud	oud - jong	zwak - sterk
klein - groot	oud - nieuw	zwart - wit
kort - lang	ouderwets - modern	
koud - warm	recht - krom	

*Oefeningen*

7. Zoek de tegenstelling
8. Vul de tegenstelling in

## 10 Trappen van vergelijking

Trappen van vergelijking	
1e trap = bijvoeglijk naamwoord:	mooi      Dit boek is mooi.
2e trap = vergrotende trap bijvoeglijk naamwoord + -er:	mooier      Dit boek is mooier.
3e trap = overtreffende trap bijvoeglijk naamwoord + -ste:	het mooiste      Dit boek is het mooiste.
Onregelmatige vormen:	goed - beter - beste veel - meer - meeste weinig - minder - minste graag - liever - liefste
Bij de 1e trap: even ... als ...	Hij is even groot als ik.
Bij de 2e trap: ...er dan ...	Hij is groter dan ik.

### Uitleg

### Oefeningen

1. Plaatjes
2. Vul in

## 11 Vraagwoorden

Vraagwoorden	
Een vraagwoord staat meestal vooraan in de zin.	
wie (persoon of personen)	Wie zegt dat? Wie zijn dat?
wat (ding of dingen)	Wat is dat? Wat zijn dat?
welke + de-woord (keuze) welk + het-woord (keuze)	Welke pen is van jou? Welk boek kies je?
waar (plaats)	Waar woon je?
wanneer (tijd)	Wanneer kom je?
hoe (op welke manier) hoe + bijvoeglijk naamwoord (in welke mate)	Hoe ga je naar de stad? Hoe laat kom je? Hoe lang duurt de les?
hoeveel (aantal)	Hoeveel boeken heb je?
waarom (reden)	Waarom kom je niet?
Bij dingen: WAAR + voorzetsel.	
Waarover spraken zij? - Waar spraken zij over?	
Waarmee kun je knippen? - Waar kun je mee knippen?	
Waarnaar luister je? - Waar luister je naar?	
Waarvoor gebruik je dat? - Waar gebruik je dat voor?	

### Uitleg

### Oefeningen

1. Kies een vraagwoord
2. Vul een vraagwoord in
3. Maak de vraagzin goed

## 12 Voorzetsels

**Voorzetsels (preposities)**

Voorzetsels horen altijd bij een ander woord.  
Meestal staan ze direct voor het woord. Maar sommige voorzetsels van richting staan erachter.  
Bij voorzetsels van richting kan er soms HEEN achter het woord.

plaats	richting	tijd	allerlei
op	naar	over	behalve
in	over	voor	dankzij
onder	langs	na	met
voor	door	tijdens	om
achter	om	om	per
boven	op	tussen	volgens
tussen	af	tot	wegens
naast	van	sinds	zonder
bij	in		van
aan	uit		voor
tegen	tot		tegen

Bij dingen kunnen voorzetsels met ER verbonden worden.

Het staat op tafel. - Het staat erop.
Ik hou van zwemmen. - Ik hou ervan.
Is dat voor de les? - Ja, dat is ervoor.

*Uitleg*

### Oefeningen

1. Plaatje
2. Kies een voorzetsel (plaats)
3. Kies een voorzetsel (richting of tijd)
4. Kies een voorzetsel (alles door elkaar)
5. Vul een voorzetsel in

## 13 Werkwoorden met voorvoegsels

**Werkwoorden met voorvoegsels**

Veel werkwoorden kunnen met een voorvoegsel verbonden worden.

	aan + komen = aankomen thuis + komen = thuiskomen ont + komen = ontkomen weg + gaan = weggaan ver + gaan = vergaan
Deze werkwoorden worden meestal gescheiden: het voorvoegsel staat los aan het eind van de zin.	De trein komt om 10 uur aan. Hij komt vandaag thuis. Wie gaat er morgen weg?
Zijn er nog meer werkwoorden, dan wordt het werkwoord niet gescheiden.	Ik moet om 7 uur opstaan. Je mag nog niet weggaan.
Werkwoorden met ge-, be-, ver-, er-, ont-, en her- worden nooit gescheiden.	Ik ontbijt om 8 uur. Ik heb je niets beloofd! Het schip is vergaan.

(De werkwoorden worden gescheiden als de klemtoon op het voorvoegsel valt.)

*Uitleg*

### Oefeningen

1. Maak de zin goed
2. Vul het voorvoegsel in

14 Werkwoorden (OVT en VTT)

14a OVT

**OVT (onvoltooid verleden tijd)**

De OVT geeft aan dat iets vroeger gebeurde:

**Ik las een boek.**

1. De meeste werkwoorden krijgen achter de stam -de(n). **ik leer - ik leerde**

2. Is de laatste letter van de stam een -t, -k, -f, -s, -ch of -p ('t kofschip), dan komt er -te of -ten achter. **ik werk - ik werkte  
ik praat - ik praatte**

werkwoord	stam	op 't kofschip		
spelen	spel	l	nee	ik/jij/u/hij speelde
pakken	pak	k	ja	ik/jij/u/hij pakte
leven	lev	v	nee	ik/jij/u/hij leefde
				wij/jullie/zij speelden
				wij/jullie/zij pakten
				wij/jullie/zij leefden

3. Onregelmatige werkwoorden veranderen van klinker. **ik loop - ik liep**

Voor de onregelmatige werkwoorden bestaan regels, maar er zijn veel uitzonderingen. Leer ze zoveel mogelijk uit je hoofd. Oefen de Lijst met onregelmatige werkwoorden.

ij -> ee: ik kijk - ik keek - wij keken
ui -> oo: ik ruik - ik rook - wij roken
ie -> oo: ik kies - ik koos - wij kozen
i -> o: ik zing - ik zong - wij zongen
e -> o: ik trek - ik trok - wij trokken

*Uitleg*

Oefeningen

1. Vul de OVT in (regelmatig)

*Lijst met onregelmatige werkwoorden*

begin	begon	ben begonnen
begrijp	begreep	heb begrepen
ben	was	ben geweest
bijt	beet	heb gebeten
blijf	bleef	ben gebleven
blijk	bleek	ben gebleken
breng	bracht	heb gebracht
buig	boog	heb gebogen
denk	dacht	heb gedacht
doe	deed	heb gedaan
draag	droeg	heb gedragen
drijf	dreef	heb gedreven
drink	dronk	heb gedronken
duik	dook	heb gedoken
eet	at	heb gegeten
fluit	floot	heb gefloten
ga	ging	ben gegaan
geef	gaf	heb gegeven
geniet	genoot	heb genoten
heb	had	heb gehad
help	hielp	heb geholpen
houd	hield	heb gehouden
kan	kon	heb gekund
kijk	keek	heb gekeken
klim	klom	heb geklommen
kom	kwam	ben gekomen
koop	kocht	heb gekocht
krijg	kreeg	heb gekregen
lach	lachte	heb gelachen
lees	las	heb gelezen
lig	lag	heb gelegen
lijd	leed	heb geleden
loop	liep	heb gelopen
mag	mocht	heb gemogen
moet	moest	heb gemoeten
neem	nam	heb genomen
rijd	reed	heb gereden
roep	riep	heb geroepen
ruik	rook	heb geroken
schenk	schonk	heb geschonken
schrijf	schreef	heb geschreven
schrik	schrok	ben geschrokken
sla	sloeg	heb geslagen
slaap	sliep	heb geslapen
sluit	sloot	heb gesloten
snijd	sneed	heb gesneden
spreek	sprak	heb gesproken
spring	sprong	heb gesprongen
sta	stond	heb gestaan
steel	stal	heb gestolen
sterf	stierf	ben gestorven
trek	trok	heb getrokken
vaar	voer	heb gevaren
val	viel	ben gevallen
vang	ving	heb gevangen
vecht	vocht	heb gevochten
vergeet	vergat	heb vergeten
verlies	verloor	heb verloren
vind	vond	heb gevonden

## NT2 Gramatica

vlieg	vloog	heb gevlogen
vraag	vroeg	heb gevraagd
vries	vroor	heb gevroren
weet	wist	heb geweten
wijs	wees	heb geweest
word	werd	ben geworden
zeg	zei	heb gezegd
zend	zond	heb gezonden
zie	zag	heb gezien
zing	zong	heb gezongen
zit	zat	heb gezeten
zoek	zocht	heb gezocht
zuig	zoog	heb gezogen
zwem	zwom	heb gezwommen
zwijg	zweeg	heb gezwegen

### Oefeningen

2. Vervoeging onregelmatige werkwoorden
3. Vul de OVT in (onregelmatig)

14b VTT

**VTT (voltooid tegenwoordige tijd) en VVT (voltooid verleden tijd)**

De VTT en VVT geven aan dat iets gebeurd is of was:

**Ik heb een boek gelezen. Ik had een boek gelezen.**

1. De voltooiden hebben altijd een hulpwerkwoord: meestal <b>HEBBEN</b> , soms <b>ZIJN</b> .	<b>ik heb geslapen</b> <b>ik ben gekomen</b>
2. Het voltooid deelwoord begint meestal met <b>ge-</b> .	<b>gelezen</b> <b>gewerkt</b>
3. Het voltooid deelwoord van de regelmatige werkwoorden eindigt meestal op <b>-d</b> . Bij werkwoorden met de stam op een letter van 't kofschip (-t, -k, -f, -s, -ch, -p) eindigt het voltooid deelwoord op <b>-t</b> .	<b>voel - gevoeld</b> <b>werk - gewerkt</b>
4. Het voltooid deelwoord van onregelmatige werkwoorden eindigt meestal op <b>-en</b> .	<b>gelopen</b> <b>gegeten</b>
5. Werkwoorden die scheidbaar zijn krijgen <b>-ge-</b> ertussen. Werkwoorden met <b>ont-</b> , <b>be-</b> , <b>ge-</b> , <b>her-</b> , <b>ver-</b> krijgen geen <b>-ge-</b> .	<b>uitgaan - uitgegaan</b> <b>opstaan - opgestaan</b> <b>ontbijten - ontbeten</b> <b>beginnen - begonnen</b> <b>geloven - geloofd</b> <b>herhalen - herhaald</b> <b>vertellen - verteld</b>

*Uitleg*

*Oefeningen*

4. Vul de VTT in (regelmatig)
5. Vul de VTT in (onregelmatig)
6. Vul de VTT in (met voorvoegsel)
7. Vul in (alles door elkaar, regelmatig)
8. Vul in (alles door elkaar, onregelmatig)

**14c HEBBEN of ZIJN**

*Uitleg*

**VTT en VVT: met HEBBEN of ZIJN?**

1. De meeste werkwoorden worden in de voltooiden tijden met <b>HEBBEN</b> vervoegd.	<b>Ik heb geslapen.</b> <b>Hij heeft gewerkt.</b>
2. Deze werkwoorden worden altijd met <b>ZIJN</b> vervoegd: gaan, komen, gebeuren, beginnen, eindigen, opstaan, sterven, worden, zijn.	<b>Ik ben naar huis gegaan.</b> <b>Wij zijn vroeg gekomen.</b> <b>Wat is er gebeurd?</b> <b>De les is te laat begonnen.</b>
3. Als er een richting bij het werkwoord staat, vervoeg je met <b>ZIJN</b> . Als er geen richting bij staat, met <b>HEBBEN</b> .	<b>Wij zijn naar de stad gelopen.</b> <b>Wij hebben in de stad gelopen.</b>

*Oefening*

9. Kies: **HEBBEN** of **ZIJN**

## 15 Bijwoorden en onbepaalde woorden

Bijwoorden en onbepaalde woorden		
<p>Bijwoorden horen bij een werkwoord, bij een bijvoeglijk naamwoord of bij een ander bijwoord. Bijwoorden veranderen nooit!</p>		
plaats	tijd	allerlei
hier daar links(af) rechts(af) rechtdoor vandaan heen/naartoe binnen buiten boven beneden	gisteren vandaag morgen toen nu straks eerst dan al nog	ook zelfs heel erg graag gelukkig toevallig toch bijna eigenlijk inderdaad

NEE, NIET of GEEN	
<p>NEE, NIET en GEEN geven een ontkenning aan.</p>	
<p><b>NEE:</b> in plaats van een hele zin of bij een hele zin.</p>	<p>Is dat een hond? Nee. Is dat een hond? Nee, dat is een vos.</p>
<p><b>NIET:</b> bij een werkwoord. (Ná onderwerp en persoonsvorm, vóór het woord waarom het gaat.)</p>	<p>De baby slaapt (wel). Ik slaap niet. Slaap je (wel)? Slaap je niet? Is hij (wel) gebeld? Is hij niet gebeld? Hij is (wel) ziek. Hij is niet ziek.</p>
<p><b>GEEN:</b> bij een zelfstandig naamwoord zonder lidwoord of in plaats van EEN.</p>	<p>Drink je thee? Drink je geen thee? Ik heb een jas. Ik heb geen jas. Is hij een Turk? Is hij geen Turk?</p>
<p><b>GEEN:</b> bij ER, in plaats van een aantal.</p>	<p>Ik heb er drie. Ik heb er geen. Heb jij er een paar? Heb jij er geen?</p>

TE en OM TE	
<p>Het woordje TE wordt gebruikt:</p>	
<p>1. als voorzetsel van plaats:</p>	<p>Hij is te Amsterdam geboren.</p>
<p>2. met een bijvoeglijk naamwoord, bij een vergelijking:</p>	<p>Die trui is te groot. Je bent te vroeg.</p>
<p>3. bij sommige werkwoorden (staan, lopen, proberen), als er nog een werkwoord achter komt: Bij werkwoorden met een voorvoegsel staat TE ertussen.</p>	<p>Hij staat op de bus te wachten. Probeer maar rustig te blijven. Hij zit na te denken. Ik probeer Jan op te bellen.</p>
<p>4. bij werkwoorden, met OM:</p>	<p>Ik speel niet om te winnen. Ze rent om de bus te halen.</p>

Onbepaalde woorden					
De mensen (in het algemeen): <input type="text" value="men"/>					
personen	<input type="text" value="iedereen"/>	<input type="text" value="velen"/>	<input type="text" value="sommigen"/>	<input type="text" value="iemand"/>	<input type="text" value="niemand"/>
			<input type="text" value="enkelen"/>		
dingen	<input type="text" value="alles"/>	<input type="text" value="veel"/>	<input type="text" value="wat"/>	<input type="text" value="iets"/>	<input type="text" value="niets"/>
hoeveelheid	<input type="text" value="alle"/>	<input type="text" value="veel"/>	<input type="text" value="sommige"/>	<input type="text" value="een"/>	<input type="text" value="geen"/>
			<input type="text" value="enkele"/>		
			<input type="text" value="wat"/>		
tijd	<input type="text" value="altijd"/>	<input type="text" value="vaak"/>	<input type="text" value="soms"/>	<input type="text" value="eens/ooit"/>	<input type="text" value="nooit"/>
plaats	<input type="text" value="overal"/>			<input type="text" value="ergens"/>	<input type="text" value="nergens"/>

### Oefeningen

1. NEE, NIET of GEEN
2. Het woordje ER
3. Het woordje TE
4. Kies: TE, OM TE of niets
5. Onbepaalde woorden
6. Tegenstelling invullen

## 16 Voegwoorden en bijzinnen

### 16a Voegwoorden

Voegwoorden		
Voegwoorden voegen twee zinnen aan elkaar.		
1. Nevenschikkende voegwoorden: de volgorde in de tweede zin verandert niet.		
<input type="text" value="en (opsomming)"/>	<input type="text" value="want (reden)"/>	<input type="text" value="dus (gevolg)"/>
<input type="text" value="of (keuze)"/>	<input type="text" value="maar (tegenstelling)"/>	
2. Onderschikkende voegwoorden: inversie in de tweede zin (bijzin).		
<input type="text" value="dat"/>	<input type="text" value="zodat (gevolg)"/>	<input type="text" value="dus (gevolg)"/>
De bijzin kan ook vooraan staan en met het voegwoord beginnen.		
<input type="text" value="als (voorwaarde)"/>	<input type="text" value="voordat (voor die tijd)"/>	<input type="text" value="sinds (vanaf die tijd)"/>
<input type="text" value="wanneer (tijdstip)"/>	<input type="text" value="tot/totdat (tot die tijd)"/>	<input type="text" value="omdat (reden)"/>
<input type="text" value="toen (tijdstip)"/>	<input type="text" value="terwijl (in diezelfde tijd)"/>	<input type="text" value="doordat (oorzaak)"/>
<input type="text" value="zodra (meteen toen ...)"/>	<input type="text" value="nadat (na die tijd)"/>	<input type="text" value="hoewel (tegenstelling)"/>

### Uitleg

### Oefeningen

1. Kies een voegwoord (nevenschikkend)
2. Kies een voegwoord (onderschikkend)

## 16b Woordvolgorde bijzinnen

**Woordvolgorde bijzinnen**

Twee zinnen worden (meestal) verbonden door een voegwoord.  
De woordvolgorde in de bijzin hangt van het voegwoord af.

1. Bij nevenschikkende voegwoorden (en, of, want, maar) staat de persoonsvorm direct achter het onderwerp.

eerste zin	voegwoord	onderwerp	persoonsvorm	rest zin	rest werkwoord
Ik kom niet	want	ik	ben	ziek.	
Ik kom niet	en	ik	kan	geen huiswerk	maken.

2. Bij onderschikkende voegwoorden staat de persoonsvorm achteraan.  
De meeste voegwoorden zijn onderschikkend: toen, als, dat, omdat etc.

eerste zin	voegwoord	onderwerp	rest zin	rest werkwoord	persoonsvorm
Ik kom niet	omdat	ik	ziek		ben.
Ik kom niet	omdat	ik	geen huiswerk	gemaakt	heb.

Soms staan het voegwoord en de bijzin voorop.

Omdat ik ziek ben	kom ik niet.
-------------------	--------------

*Uitleg*

### Oefening

3. Maak de bijzin goed

## 17 Betrekkelijke voornaamwoorden

**Betrekkelijke voornaamwoorden**

Een betrekkelijke voornaamwoord slaat terug op iets wat eerder genoemd is (het antecedent).

de-woorden meervouden persoonlijke voornaamwoorden iemand, niemand iedereen, degene	die	De man die hier woonde is verhuisd.
		Ken je de kinderen die hier wonen?
		Zij, die zo knap is, moet dit toch weten.
		Is er iemand die dit weet?
		Degene die te laat is moet nablijven.
het-woorden	dat	Het boek dat ik lees is spannend.
hele zin alles, veel, iets, niets	wat	Hij blijft kalm, wat ik erg fijn vind.
		Alles wat je niet weet moet je vragen.
Met een voorzetsel:		
dingen	waar + voorzetsel	Het boek waarin wij lezen is mooi. Het boek waar wij in lezen is mooi.
mensen	voorzetsel + wie	Dit is de man van wie ik houd.

*Uitleg*

### Oefeningen

1. Kies een betrekkelijk voornaamwoord
2. Vul een betrekkelijk voornaamwoord in

### 3. De spraaksynthese, ScanSoft® RealSpeak™

Een van de onderdelen van de OWG software is de toevoeging van spraaksynthese. De OWG heeft in het verleden steeds gezocht naar mogelijkheden om de software voor een zo groot mogelijk "publiek" toegankelijk te maken. Bij sommige programma's komt dat tot uiting door aparte versies te ontwikkelen voor Nederland en Vlaanderen. Andere programma's werden raamwerkprogramma's die d.m.v. vullingen voor meerdere groepen inzetbaar zijn. Op het moment is de techniek zover dat de toevoeging van geluid aan educatieve programma's erg dichtbij komt: De ontwikkeling van spraaksynthese biedt mogelijkheden die ook toepasbaar zijn in de OWG software. Het geluid kan dan op 2 manieren van toegevoegde waarde zijn:

De opdrachten die de voortgang van het programma bepalen, zullen worden uitgesproken: "Klik nu op de groene knop" is nu ook te horen. Voor kinderen die auditief zijn ingesteld en voor kinderen die moeite hebben met het leesproces, zal dit een welkome toevoeging zijn. Zij kunnen zich zo meer concentreren op de inhoud van het programma.

Daarnaast zullen ook inhoudelijke elementen als plaatsnamen, woorden en sommen worden uitgesproken bij programma's waar dit wenselijk en functioneel is. Ook hier geldt weer dat van deze toevoeging van geluid aan de software, alle kinderen zullen profiteren, maar met name de kinderen die moeite hebben met het leesproces, waaronder dyslectische kinderen en kinderen met een visuele handicap.

De spraaksynthese wordt uitgeleverd als apart programma. Dit programma zal dan eenmalig op iedere computer die gebruik wil maken van de spraak, geïnstalleerd moeten worden (maximaal 30 computers). Elk OWG programma waarin de spraaksynthese is verwerkt kan dan dit aparte programma "aanspreken" waardoor de toevoeging van geluid wordt gerealiseerd.

NT2 Gramatica heeft de mogelijkheid om gebruik te maken van de spraaksynthese. Als deze is geïnstalleerd, zal de spraaksynthese in het programma gebruikt worden. In het programma zelf kan de spraaksynthese dan nog eventueel uitgezet worden.

### 4. OWG Central Unit, een centrale database

Een van de onderdelen van de OWG software is de centrale opslag van gegevens. De **OWG Central Unit (OCU)** - is een volgende stap om het **gebruik** van software te vereenvoudigen. Tot voor kort moesten nog alle namen van leerlingen en groepen per programma afzonderlijk door de leerkracht worden ingevoerd. Elke programmeur had zijn eigen idee over hoe dat moest gebeuren. Dat is ook zo met de presentatie van de resultaten. Het grote nadeel hiervan was dat bij het gebruik van veel verschillende OWG programma's telkens de namen opnieuw moesten worden ingevoerd. Bij enkele programma's bestaat al de mogelijkheid om leerlingnamen te importeren uit een centrale leerlingadministratieprogramma.

De OCU is een databasefaciliteit die met alle nieuwe programma's meegeleverd gaat worden en is ontstaan door de vraag uit het veld om leerlingennamen en resultaten op een eenvoudige manier toegankelijk te maken. Als OWG kennen we als geen ander dit probleem door het grote aanbod aan educatieve software. In deze databasefaciliteit worden één keer alle leerlingennamen ingevoerd. Dit kan door intypen of door het importeren vanuit een centraal leerlingadministratieprogramma. Is deze database eenmaal gevuld met leerlinggegevens, dan zullen alle nieuwe programma's hiervan automatisch gebruik maken. Ook de resultaten die leerlingen behalen, worden van een aantal programma's in deze OCU overzichtelijk per programma bijgehouden. Zo ontstaat er per leerling per programma een duidelijk overzicht van de resultaten van de leerling.

## **5. Systemeisen**

- Intel-Pentium III-/500 MHz-Processor (of gelijkwaardige AMD-Processor) of hoger.
- 128 MB RAM of hoger.
- Microsoft Windows XP, Windows Millennium, Windows 2000, Windows 98 SE met IE 5.5 of hoger.
- Creative Labs Sound Blaster 16 of gelijkwaardig.

## **6. Installatie**

Zie handleiding op CD.